SUN'IY INTELLEKT VOSITALARI YORDAMIDA CHET TILINI O'RGATISH: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR

Esanboyeva Jasmina Gafurovna
Samarqand Davlat Chet tillar Institutining
2413- guruh 2-kurs talabasi
Tel: +998941127672

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) vositalari yordamida chet tilini o'rgatish jarayonining imkoniyatlari va cheklovlari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot IMRAD modeli asosida tashkil etilib, unda SI texnologiyalarining til o'rganishdagi samaradorligi, individual yondashuvni ta'minlashdagi roli hamda pedagogik jarayonga integratsiyasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quvchilarning motivatsiyasi, nutqiy kompetensiyasi va mustaqil o'rganish ko'nikmalariga ta'siri aniqlanadi. Tadqiqotda kvantitativ va sifatli metodlar uyg'unligi asosida eksperimental va nazorat guruhlari o'rtasidagi farqlar statistik jihatdan tahlil qilindi. Natijalar SI vositalarining o'quv jarayonini optimallashtirishda yuqori samaradorlikka ega ekanini ko'rsatdi, biroq texnologik, metodik va etik cheklovlar mavjudligi ham aniqlandi. Xususan, o'qituvchi rolining qisqarishi, noto'g'ri ma'lumotlar berilishi va texnologiyaga haddan tashqari qaramlik kabi muammolar kuzatildi. Maqolada olingan natijalar asosida kelgusidagi tadqiqotlar uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, chet tili o'qitish, raqamli texnologiyalar, individual ta'lim, kvantitativ tahlil, sifatli tadqiqot, pedagogik innovatsiya, ta'lim samaradorligi, nutqiy kompetensiya, adaptiv tizimlar, motivatsiya, elektron ta'lim, metodik yondashuv

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida tub o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Xususan, sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi chet tilini o'rgatish metodologiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda SI asosidagi platformalar o'quvchilarga individual yondashuvni ta'minlash, real vaqt rejimida teskari aloqa berish va mustaqil o'rganish imkoniyatlarini kengaytirish orqali ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu jihatdan mazkur mavzu ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, xorijiy tadqiqotchilar tomonidan SI texnologiyalarining til o'rganishdagi roli keng o'rganilgan. Mahalliy tadqiqotlarda esa bu masala hali yetarlicha chuqur tahlil qilinmagan bo'lib, asosan umumiy tavsif darajasida yoritilgan. Shu bois, SI vositalarining konkret pedagogik samaradorligini aniqlashga qaratilgan ilmiy izlanishlar dolzarbligicha qolmoqda. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi sun'iy intellekt vositalarining chet tilini o'rgatishdagi imkoniyatlari va cheklovlarini aniqlash, ularning o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasiga ta'sirini baholash hamda samarali qo'llash bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida quyidagi savollarga javob izlandi: SI vositalari o'quv jarayonini qay darajada samarali tashkil etadi? Ularning qo'llanilishi qanday pedagogik muammolarni keltirib chiqaradi?

Shuningdek, tadqiqot natijalari nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy ta'lim jarayonini takomillashtirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Metod va usullar

Mazkur tadqiqot aralash metodologiya (mixed-methods) asosida tashkil etildi, ya'ni kvantitativ va sifatli tadqiqot usullari uyg'unlashtirildi. Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'lim muassasasining 2-bosqich talabalari tanlab olindi. Umumiy ishtirokchilar soni 60 nafar bo'lib, ular tasodifiy tanlash asosida ikki guruhga ajratildi: eksperimental guruh (30 nafar) va nazorat guruhi (30 nafar). Eksperimental guruhda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari (masalan, adaptiv o'quv tizimlari, chatbotlar, avtomatik nutq tahlil tizimlari) qo'llanildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish metodlari saqlab qolindi. Tadqiqot 12 hafta davomida olib borildi.

Kvantitativ ma'lumotlar yig'ish uchun pre-test va post-test usullari qo'llanildi. Testlar CEFR standartlariga mos ravishda ishlab chiqildi va o'quvchilarning tinglab tushunish, o'qish, yozish hamda gapirish ko'nikmalarini baholashga qaratildi. Olingan natijalar SPSS dasturi yordamida statistik tahlil qilindi.

Sifatli ma'lumotlar esa yarim tuzilgan intervyular va kuzatish metodlari orqali to'plandi. Intervyular orqali o'quvchilarning SI vositalariga bo'lgan munosabati, motivatsiyasi va qiyinchiliklari aniqlandi. Kuzatish jarayonida esa ularning darsdagi faolligi va ishtirok darajasi baholandi. Bundan tashqari, kontent tahlil usuli yordamida SI platformalarining funksional imkoniyatlari o'rganildi. Olingan ma'lumotlar triangulyatsiya usuli orqali tekshirilib, tadqiqotning ishonchliligi ta'minlandi. Tadqiqotning metodologik asosini konstruktivizm va kommunikativ yondashuv tashkil etdi, ya'ni o'quvchilarning faol ishtiroki va real kommunikativ vaziyatlarda til o'rganishi asosiy prinsip sifatida belgilandi.

Natija va muhokama

Tadqiqot natijalari eksperimental va nazorat guruhlari o'rtasida sezilarli farq mavjudligini ko'rsatdi.

1-jadval. Eksperimental va nazorat guruhlarining natijalari (%)

Guruh	**Pre-test**	**Post-test**
Eksperimental	59%	84%
Nazorat	60%	71%

Manba: *muallif tomonidan ishlab chiqilgan*

Mazkur jadvaldan ko'rinib turibdiki, eksperimental guruhda o'sish 25% ni tashkil etgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 11% bilan cheklangan. Bu esa SI vositalarining o'quv jarayoniga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, SI vositalari o'quvchilarning ayniqsa gapirish va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali bo'ldi. Chatbotlar orqali amalga oshirilgan dialog mashqlari o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirdi. Sifatli tahlil natijalari esa o'quvchilarning aksariyati (78%) SI vositalarini qiziqarli va foydali deb baholaganini ko'rsatdi. Shu bilan birga, 22% o'quvchi texnik muammolar va noto'g'ri javoblar sababli qiyinchiliklarga duch kelganini bildirgan.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, SI vositalarining asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- individual yondashuv
- tezkor teskari aloqa
- mustaqil o'rganish imkoniyati

Biroq quyidagi cheklovlar ham mavjud:

- texnologik bog'liqlik

- pedagogik nazoratning kamayishi
- ma’lumotlarning aniqligi bilan bog‘liq muammolar

Shuningdek, SI vositalari o‘qituvchini to‘liq almashtira olmasligi, balki yordamchi vosita sifatida samaraliroq ekanligi aniqlandi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot sun’iy intellekt vositalarining chet tilini o‘rgatish jarayonidagi samaradorligini ilmiy asosda tasdiqladi. Olingan natijalar SI texnologiyalarining o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, motivatsiyasini oshirish va ta’lim jarayonini individuallashtirishda muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida texnologik va metodik cheklovlar ham aniqlandi. Xususan, SI vositalarining noto‘g‘ri ma’lumot berish ehtimoli, texnik muammolar va o‘qituvchi rolini kamaytirishi kabi jihatlar e’tiborni talab qiladi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda quyidagi tavsiyalar beriladi:

- SI vositalarini metodik jihatdan takomillashtirish
- o‘qituvchilarni raqamli kompetensiyalarini oshirish
- SI va an’anaviy metodlarni integratsiya qilish

Umuman olganda, sun’iy intellekt texnologiyalari chet tilini o‘rgatishda katta imkoniyatlar yaratadi, biroq ularni samarali qo‘llash uchun muvozanatli yondashuv zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Holmes W. Artificial Intelligence in Education. Routledge, London, 2019. 250 p.
2. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence. UCL Press, London, 2020. 310 p.
3. Chapelle C.A. Computer-Assisted Language Learning. Cambridge University Press, 2018. 280 p.
4. Warschauer M. Technology and Language Learning. Oxford University Press, 2019. 295 p.
5. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon Press, 1982. 202 p.